

DOMSTOLENS DOM (Første Afdeling)

27. april 2006^{*}

I sag C-423/04,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Social Security Commissioner (Det Forenede Kongerige) ved afgørelse af 14. september 2004, indgået til Domstolen den 4. oktober 2004, i sagen:

Sarah Margaret Richards

mod

Secretary of State for Work and Pensions,

har

DOMSTOLEN (Første Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, P. Jann, og dommerne K. Schiemann, N. Colneric, J.N. Cunha Rodrigues (refererende dommer) og E. Juhász,

^{*} Processprog: engelsk.

generaladvokat: F.G. Jacobs
justitssekretær: ekspeditionssekretær L. Hewlett,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 20. oktober 2005,

efter at der er afgivet indlæg af:

- Sarah Margaret Richards ved barristers J. Sawyer og T. Eicke
- Det Forenede Kongeriges regering ved R. Caudwell, som befuldmægtiget, bistået af barrister T. Ward
- Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved D. Martin og N. Yerrell, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse den 15. december 2005,

afsagt følgende

Dom

- ¹ Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring (EFT 1979 L 6, s. 24).

- 2 Anmodningen er blevet indgivet under en sag anlagt af Sarah Margaret Richards, der har gennemgået en kønsskifteoperation, mod Secretary of State for Work and Pensions (herefter »Secretary of State«) vedrørende sidstnævntes afslag på at udbetale alderspension til hende fra hendes fyldte 60. år.

Retsforskrifter

Fællesskabsbestemmelser

- 3 Artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 har følgende ordlyd:

»Princippet om ligebehandling indebærer, at der ikke finder nogen forskelsbehandling sted på grundlag af køn, hverken direkte eller indirekte, under henvisning særlig til ægteskabelig eller familiemæssig stilling, især for så vidt angår:

- anvendelsesområdet for ordningerne samt betingelserne for adgang til disse
- bidragspligt og beregning af bidrag
- beregningen af ydelserne, herunder ægtefælle- eller forsørgertillæg, og betingelserne for varigheden og bevarelsen af retten til ydelserne.«

- 4 Det bestemmes i samme direktivs artikel 7, stk. 1, at dette ikke er til hinder for, at medlemsstaterne kan undtage følgende fra direktivets anvendelsesområde:

»a) fastsættelse af pensionsalderen for ydelse af alders- og arbejdsophørspensioner og eventuelle følger heraf for andre ydelser

[...]«

De nationale bestemmelser

- 5 Ved section 29, paragraph 1 og 3, i lov af 1953 om registrering af fødsler og dødsfald (Births and Deaths Registration Act 1953) forbydes enhver ændring i fødselsregisteret, bortset fra tilfælde af skrivefejl eller materielle fejl.
- 6 Section 44 i lov af 1992 om sociale sikringsbidrag og -ydelser (Social Security Contributions and Benefits Act 1992) fastslår, at en person er berettiget til en alderspension i kategori A (»normal« pension), når denne når pensionsalderen og opfylder forskellige betingelser vedrørende bidrag.
- 7 I henhold til Schedule 4, Part 1, paragraph 1, til lov af 1995 om alderspension (Pensions Act 1995) nås pensionsalderen for en mand som 65-årig, og for en kvinde, der er født før den 6. april 1950, som 60-årig.

- 8 Den 1. juli 2004 blev lov af 2004 om kønsanerkendelse (Gender Recognition Act 2004, herefter »lov af 2004«) vedtaget, og den trådte i kraft den 4. april 2005.
- 9 Denne lov giver personer, som allerede har gennemgået et kønsskifte, eller dem, der planlægger en sådan operation, mulighed for at ansøge om udstedelse af en kønsanerkendelsesattest (»gender recognition certificate«), på grundlag af hvilken de kan opnå en næsten fuldstændig anerkendelse af deres nye køn.
- 10 I henhold til section 2, paragraph 1, i lov af 2004, skal der udstedes en kønsanerkendelsesattest, når ansøgeren bl.a. opfylder følgende betingelser:

»a) lider af eller har lidt af kønsdysfori

b) i de seneste to år forud for indgivelsen af ansøgningen har levet i overensstemmelse med sit nye køn

[...]«

- 11 Section 9, paragraph 1, i lov af 2004 bestemmer:

»Når en komplet kønsanerkendelsesattest er udstedt til en person, bliver denne persons køn det erhvervede køn (således at ved et nyt køn som mand, anses

personen for at være en mand, og ved et nyt køn som kvinde, anses personen for at være kvinde).«

12 Ifølge section 9, paragraph 2, i lov af 2004, har kønsanerkendelsesattesten ingen indflydelse på handlinger, der er foretaget, eller begivenheder, der er indtruffet, før udstedelsen heraf.

13 Hvad angår pensionsydelse fastslår Schedule 5, Part 2, paragraph 7, point 3, i lov af 2004:

»[...] hvis den pågældende person (umiddelbart inden attestens udstedelse)

a) er en mand, der har nået den alder, hvor en kvinde når pensionsalderen, men

b) ikke er fyldt 65 år,

skal vedkommende anses for [...] at nå pensionsalderen på tidspunktet for attestens udstedelse.«

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- ¹⁴ Sarah Margaret Richards er født den 28. februar 1942 og er i fødselsattesten registreret som mand. Efter at have fået stillet diagnosen kønsdysfori gennemgik hun den 3. maj 2001 en kønsskifteoperation.
- ¹⁵ Den 14. februar 2002 ansøgte Sarah Margaret Richards Secretary of State om tildeling af alderspension fra og med den 28. februar 2002, hvor hun fyldte 60 år, hvilket i medfør af national ret er den alder, hvor en kvinde, der er født før den 6. april 1950, kan opnå alderspension.
- ¹⁶ Ved afgørelse af 12. marts 2002 fik hun afslag på ansøgningen med den begrundelse, at ansøgningen »er fremsat mere end fire måneder før, ansøgeren fylder 65 år«, som er pensionsalderen for mænd i Det Forenede Kongerige.
- ¹⁷ Da den af Sarah Margaret Richards for Social Security Appeal Tribunal indbragte klage blev afvist, indbragte hun sagen for Social Security Commission, idet hun gjorde gældende, at afslaget på at udbetale hende alderspension fra hendes 60. år i medfør af Domstolens dom af 7. januar 2004, K.B. (sag C-117/01, Sml. I, s. 541) udgør en tilsidesættelse af artikel 8 i den europæiske konvention til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder samt udgør forskelsbehandling i strid med artikel 4 i direktiv 79/7.

18 For den forelæggende ret har Secretary of State anført, at sagsøgeren i hovedsagens påstand ikke henhører under dette direktivs anvendelsesområde. Ifølge Secretary of State fastsætter fællesskabsretten nemlig kun harmoniseringsforanstaltninger vedrørende aldersydelse uden i øvrigt at give ret til at opnå disse ydelser. Desuden er Sarah Margaret Richards ikke blevet forskelsbehandlet i forhold til de personer, som udgør det hensigtsmæssige sammenligningsgrundlag, nemlig mænd, der ikke har gennemgået en kønsskifteoperation.

19 Social Security Commissioner har, for at kunne afgøre denne tvist, besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:

»1) Er direktiv 79/7 til hinder for et afslag på tildeling af alderspension inden det 65. år til en transseksuel, som har gennemgået et kønsskifte fra mand til kvinde, og som ville have været berettiget til en sådan pension ved det 60. år, hvis hun efter national ret var blevet anset for at være en kvinde?

2) Såfremt spørgsmål 1 besvares bekræftende, fra hvilken dato har Domstolens svar på spørgsmål 1 da virkning?»

Om det første spørgsmål

20 Med sit første spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 er til hinder for en lovgivning, som nægter

alderspension til en person, som har gennemgået et kønsskifte fra mand til kvinde, fordi denne ikke er fyldt 65 år, uanset at samme person ville have været berettiget til en sådan pension ved det 60. år, hvis hun efter national ret var blevet anset for at være en kvinde.

- 21 Indledningsvis skal det fastslås, at det tilkommer medlemsstaterne at fastsætte betingelserne for den juridiske anerkendelse af en persons kønsskifte (jf. i denne retning K.B.-dommen, præmis 35).
- 22 Ved besvarelsen af det første spørgsmål skal det straks understreges, at direktiv 79/7 på området for social sikring er udtryk for princippet om ligebehandling af mænd og kvinder, som er et af fællesskabsrettens grundlæggende principper.
- 23 Det følger af Domstolens faste praksis, at det i øvrigt er en af menneskets grundlæggende rettigheder, som Domstolen skal sikre overholdt, ikke at blive udsat for forskelsbehandling på grundlag af køn (jf. dom af 15.6.1978, sag 149/77, Defrenne, Sml. s. 1365, præmis 26 og 27, og af 30.4.1996, sag C-13/94, P./S., Sml. I, s. 2143, præmis 19).
- 24 Direktiv 79/7's anvendelsesområde kan således ikke indskrænkes til blot at omfatte forskelsbehandling, som følger af, at den pågældende tilhører det ene eller det andet køn. Når henses til direktivets formål og karakteren af de rettigheder, det tilsigter at beskytte, kan dette direktiv også finde anvendelse på den forskelsbehandling, der udspringer af den pågældendes kønsskifte (jf. vedrørende Rådets direktiv 76/207/EØF af 9.2.1976 om gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder for så vidt angår adgang til beskæftigelse, erhvervsuddannelse, forfremmelse samt arbejdsvilkår (EFT L 39, s. 40), P./S.-dommen, præmis 20).

- 25 Det Forenede Kongeriges regering har anført, at de faktiske omstændigheder, der ligger til grund for tvisten i hovedsagen, følger af, at den nationale lovgiver har valgt at fastsætte pensionsalderen forskelligt for mænd og kvinder. Da en sådan mulighed udtrykkeligt er tillagt medlemsstaterne i medfør af artikel 7, stk. 1, litra a), i direktiv 79/7, kan de ifølge denne regering på alderspensionsområdet fravige princippet om lige behandling af mænd og kvinder. Regeringen mener ikke, at den omstændighed i hovedsagen, at kønssondringen i pensionsordningen påvirker transseksuelles rettigheder, har nogen relevans.
- 26 Denne argumentation kan ikke tiltrædes.
- 27 Sarah Margaret Richards har argumenteret for, at hun er blevet forhindret i at modtage alderspension fra hun fyldte 60 år, hvilket er den alder, hvor kvinder, som er født før den 6. april 1950, kan modtage en sådan pension i Det Forenede Kongerige.
- 28 Den i hovedsagen omhandlede forskelsbehandling er en følge af, at Sarah Margaret Richards nye køn, som hun har fået efter en kønsskifteoperation, ikke anerkendes med henblik på anvendelsen af lov af 1995 om alderspension.
- 29 I modsætning til kvinder, hvis køn ikke er resultatet af en kønsskifteoperation, og som har ret til alderspension som 60-årige, kan Sarah Margaret Richards ikke opfylde en af betingelserne for retten til denne pension, i det foreliggende tilfælde betingelsen om pensionsalder.

- 30 Den ulige behandling, som Sarah Margaret Richards har været udsat for, må anses for en ulovlig forskelsbehandling efter artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7, eftersom den udspringer af kønsskiftet.
- 31 Domstolen har nemlig allerede fastslået, at en national lovgivning, som er til hinder for, at en transseksuel — i mangel på anerkendelse af dennes nye køn — kan opfylde en nødvendig betingelse for at opnå en af fællesskabsretten beskyttet rettighed, principielt skal anses for at være uforenelig med fællesskabsrettens krav (jf. K.B.-dommen, præmis 30-34).
- 32 Det Forenede Kongeriges regering har gjort gældende, at der ikke er blevet krænkede nogen rettighed i henhold til fællesskabsretten med afslaget på pension af 12. marts 2002, eftersom retten til alderspension alene følger af national ret.
- 33 Hertil er det tilstrækkeligt at bemærke, at det følger af fast retspraksis, at fællesskabsretten ikke begrænser medlemsstaternes kompetence til selv at udforme deres sociale sikringsordninger, og at det i mangel af en harmonisering på fællesskabsplan tilkommer hver medlemsstat i lovgivningen at fastsætte dels vilkårene for retten eller forpligtelsen til at blive tilsluttet en social sikringsordning, dels de betingelser, som en person skal opfylde for at være berettiget til ydelser. Det forholder sig imidlertid således, at medlemsstaterne skal overholde fællesskabsretten ved udøvelsen af denne kompetence (dom af 12.7.2001, sag C-157/99, Smits og Peerbooms, Sml. I, s. 5473, præmis 44-46, og af 4.12.2003, sag C-92/02, Kristiansen, Sml. I, s. 14597, præmis 31).

- 34 De former for forskelsbehandling, som er i strid med artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7, er i øvrigt kun omfattet af undtagelsen i samme direktivs artikel 7, stk. 1, litra a), på den betingelse, at de er nødvendige for at nå de mål, som dette direktiv tilsigter ved at give medlemsstaterne ret til at opretholde forskellig pensionsalder for mænd og kvinder (dom af 7.7.1992, sag C-9/91, Equal Opportunities Commission, Sml. I, s. 4297, præmis 13).
- 35 Selv om det i betragtningerne til direktiv 79/7 ikke præciseres, hvad der er grunden til disse undtagelser, kan det af karakteren af de i dette direktivs artikel 7, stk. 1, fastsatte undtagelser udledes, at fællesskabslovgiver havde til hensigt at tillade medlemsstaterne midlertidigt at opretholde de fordele, der var tildelt kvinder med hensyn til arbejdsophør, for gradvist at sætte dem i stand til at indrette deres pensionsordninger i den henseende, uden at bringe ordningernes komplekse økonomiske ligevægt i fare, et forhold man ikke kunne undgå at tage hensyn til. Disse fordele omfatter kvindelige arbejdstageres mulighed for at få udbetalt pension på et tidligere tidspunkt end mandlige arbejdstagere, således som fastsat i samme direktivs artikel 7, stk. 1, litra a), (dommen i sagen Equal Opportunities Commission, præmis 15).
- 36 Ifølge Domstolens faste praksis skal undtagelsen fra forbuddet mod forskelsbehandling på grundlag af køn i artikel 7, stk. 1, litra a), i direktiv 79/7 fortolkes strengt (jf. domme af 26.2.1986, sag 152/84, Marshall, Sml. s. 723, præmis 36, og sag 262/84, Beets-Propert, Sml. s. 773, præmis 38, samt dom af 30.3.1993, sag C-328/91, Thomas m.fl., Sml. I, s. 1247, præmis 8).
- 37 Denne bestemmelse skal derfor fortolkes således, at den kun vedrører fastsættelse af en pensionsalder, der er forskellig for mænd og kvinder. Tvisten i hovedsagen drejer sig imidlertid ikke om en sådan foranstaltning.

- 38 Det følger af ovennævnte, at artikel 4, stk. 1, i direktiv 79/7 skal fortolkes således, at den er til hinder for en lovgivning, som nægter alderspension til en person, som i overensstemmelse med de i national ret opstillede betingelser har gennemgået et kønsskifte fra mand til kvinde, fordi denne ikke er fyldt 65 år, uanset at samme person ville have været berettiget til en sådan pension ved det 60. år, hvis hun efter national ret var blevet anset for at være en kvinde.

Om det andet spørgsmål

- 39 Forudsat at Domstolen fastslår, at direktiv 79/7 er til hinder for den i hovedsagen omhandlede nationale lovgivning, ønsker den forelæggende ret med sit andet spørgsmål oplyst, om virkningerne af en sådan dom skal begrænses i tid.
- 40 Domstolen vil kun undtagelsesvis under anvendelse af et almindeligt retssikkerhedsprincip, der er knæsat i Fællesskabets retsorden, finde anledning til at begrænse borgernes mulighed for at påberåbe sig den således fortolkede bestemmelse med henblik på anfægtelse af tidligere i god tro stiftede retsforhold (dom af 2.2.1988, sag 24/86, Blaizot, Sml. s. 379, præmis 28, og af 23.5.2000, sag C-104/98, Buchner m.fl., Sml. I, s. 3625, præmis 39).
- 41 Det fremgår desuden af fast retspraksis, at de økonomiske følger, som en præjudiciel dom kan få for en medlemsstat, ikke i sig selv kan begrunde en begrænsning af dommens tidsmæssige virkninger (dom af 20.9.2001, sag C-184/99, Grzelczyk, Sml. I, s. 6193, præmis 52, og af 15.3.2005, sag C-209/03, Bidar, Sml. I, s. 2119, præmis 68).

- 42 Domstolen har kun truffet en sådan bestemmelse under ganske bestemte omstændigheder, hvor der ellers var risiko for alvorlige økonomiske følger, navnlig fordi der var stiftet mange retsforhold i god tro i henhold til de pågældende retsforskrifter, som blev anset for at være lovligt i kraft, og fordi det fremgik, at borgerne og de nationale myndigheder var blevet tilskyndet til at følge en adfærd, som ikke var i overensstemmelse med Fællesskabets retsforskrifter, på grund af en objektiv og betydelig usikkerhed vedrørende fællesskabsforskrifternes rækkevidde, en usikkerhed, som de øvrige medlemsstater eller Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber eventuelt selv havde bidraget til med den af dem fulgte adfærd (jf. Bidar-dommen, præmis 69).
- 43 I det foreliggende tilfælde kan ikrafttrædelsen af lov af 2004 den 4. april 2005 bringe tvister som den, der ligger til grund for hovedsagen, til ophør. Desuden har Det Forenede Kongeriges regering hverken i de skriftlige indlæg for Domstolen eller under retsmødet fastholdt den påstand, som den fremsatte under hovedsagen vedrørende dommens begrænsning i tid.
- 44 Det andet spørgsmål skal følgelig besvares med, at det er ufornuddent at begrænse denne doms tidsmæssige virkning.

Sagens omkostninger

- 45 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den nationale ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Første Afdeling) for ret:

- 1) Artikel 4, stk. 1, i Rådets direktiv 79/7/EØF af 19. december 1978 om gradvis gennemførelse af princippet om ligebehandling af mænd og kvinder med hensyn til social sikring skal fortolkes således, at den er til hinder for en lovgivning, som nægter alderspension til en person, som i overensstemmelse med de i national ret opstillede betingelser har gennemgået et kønsskifte fra mand til kvinde, fordi denne ikke er fyldt 65 år, uanset at samme person ville have været berettiget til en sådan pension ved det 60. år, hvis hun efter national ret var blevet anset for at være en kvinde.
- 2) Det er ufornuddent at begrænse denne doms tidsmæssige virkning.

Underskrifter